

DIT EN DAT UIT UTRECHT

DOOR H. J. VAN DER MUNNIK

EENMAAL in z'n leven komt een fatsoenlijk Nederlander wel in Utrecht, is het niet als afgevaardigde naar een der ontelbare jaarvergaderingen, dan toch in elk geval als reiziger op den doortocht. In het web onzer vaderlandsche spoorwegen is Utrecht zooveel als de spin; vlak bij het station vindt u haar draden-centrale. Utrecht ligt niet alleen centraal, is het ook; Nederland heeft slechts één Jaarbeurs, één Aartsbisschop, één Rijksmunt, en die zijn in Utrecht te vinden. Zoo centraal echter de stad, — zoo — tweeslachtig de provincie. In het Oosten de zandgronden en schrale landbouw, maar in het Westen: de vette weiden en de dito koeien. In het Oosten: bosch en natuurschoon (voortzetting van de Veluwe); in het Westen niet veel aan, voortzetting van de platte groenheid of wilt u: groene platheld van Zuid-Holland. Vondel had er al kijk op, toen hij onder een afbeelding van Utrecht schreef: „Hier zwelt d'uier vol met room“, en „hier trekken boschtooneelen de tortels en het vee“.

Veel last van concurrentie heeft de hoofdstad van 't Sticht niet; Amersfoort is een stad zonder centrale neigingen, maar met wel een prachtige omgeving. In haar qualiteit van veel bezoekers ontvangende stad, moet Utrecht al eeuwen geleden gerenomeerd zijn geweest: een van haar burgemeesters, Moreelse, heeft in 1664 gezegd, dat de Utrechtsche burgerij „van naturen tot beleeftheit ende affibiliteit genegen was ende daer-nevens een particuliere inclinatie boven andere steden had om eerlijcke luyden, hun van buyten hier transporteerende, wel te recipieeren ende in goede achtginge ende waarde te houden.“

Die trek zit eigenlijk ook in de provincie Utrecht. En dat heeft z'n historischen ondergrond. Toen met Willebrord als aartsbisschop der Friezen het Christendom in Nederland was gevestigd (in den zin van vastgemaakt), koos hij Utrecht als zetel. De stad lag gunstig! En dat bleek ook door de vele gifbrieven, welke de bisschoppen van Utrecht ontvingen, en die nieuwe domeinen, akkers, bosschen, hoeven en landstroken aan de stad toevoegden. Van lieverlede zijn al die toevoegselen samengebracht. De provincie Utrecht onder den bisschop. Bovendien was er in de omliggende gewesten een aanzienlijke ridderstand gekomen; meer dan zeventig ridderhofsteden waren rond Utrecht te vinden. Dus: de bevolking onder den ridderstand. Zoo verklaart zich, dat de boeren iets onderworpen hadden, zich uitende in vriendelikheden, hulpvaardigheid jegens den vreemdeling. En natuurlijk waren die deugden in de stad gecentraliseerd.

Een minder mooi gevolg van die ridderij was, dat de Utrechtsche boeren veel minder snel te krijgen waren tot wetenschappelijke voorlichting met het oog op hun landbouwbedrijf. Van onderwijs en organisatie moesten ze „net niks“ hebben; van boerenjongens wilde men geen „perfesters“ maken. Natuurlijk is dat in orde gekomen en nu zetelt de Centrale Raiffeisenbank juist in Utrecht.

Voor den oudheidkenner en -minnaar is Utrecht een dorado. Ge leest er geschiedenis te land en te water, in en aan de oude gebouwen, in het Centraal Museum en in de Universiteitsbibliotheek (voorheen paleis van Koning Lodewijk-Napoleon), in de gasthuizen en kerken. Niettemin streeft Utrecht naar de positie van moderne stad en heeft het als vierde stad van het land alle aanleg om corruptel te worden.

De bevolking der provincie leeft grotendeels van den landbouw, en beschikt over viermaal zooveel gras- als bouwland. Meer dan de helft der provincie is weiden- en hooiland; 15% is bosch. Van de ± 7000 landbouwbedrijven is ruim de helft in eigen beheer; hierbij moet echter opgemerkt worden, dat de waarde der hypotheek op landelijke eigendommen van 1916 tot 1926 er is toegenomen van 3½ tot 6.8 miljoen gulden. De Oostkant der provincie is uiteraard voor den landbouw minder rendabel (uitgenomen de Eem-vallei), maar doet terdege mee aan de vreugde van den fiscus, vanwege de menigvuldige landgoederen, kasteelen en villa's, die de Stichtische lustwarande meubileren. Bij wijze van toegift profiteeren daarvan weer vele hotels en pensionhouders in de streek de Bilt—Zeist—Driebergen—Doorn—Rhenen.

Dat er bij een geschiedkundig en maatschappelijk zóó uiteenlopende bevolking geen sprake kan zijn van een eenheidstype, ligt voor de hand. Des gemiddelden Utrechtenaars karakter te beschrijven, het zou u niet gelukken. Misschien zou het zeer trage tempo, waarin de stad Utrecht zich tot een stad opwerkte, die meetelt in de vlucht dezer tijden, een aanwijzing kunnen zijn, dat ook daar de behoudendheid van het platteland thuis is en soms een rem aanzet, waar sneller gang geboden scheen. Dat Utrecht met man en macht gevochten heeft voor de nieuwe verbinding van Amsterdam met den Rijn door Utrecht (gelijk thans het, 20 miljoen gekost hebbende Merwedekanaal), is begrijpelijk. Zoo'n verkeersader dwars door de provincie heeft altijd z'n voordeelen.

Kinderen te Spakenburg, het dorp aan de Zuiderzee.

Een heel klein stukje Utrecht ligt aan zee en dit brengt onze aandacht op de Bunschoter en Spakenburger visschers, die binnen afzienbare tijd hun vischwater zullen zien omzetten in akkerland. Dan zal het gedaan zijn met de ansjovis, „het goud der Zuiderzee“, met de Zuiderzee-bot en met de bokkingrookerijen. Voor hen — n.l. voor de visschers — is het wel zuur, maar de Zuiderzeesteunwet zal den last wel verlichten. Na het zure komt het zoet, want van den landbouw is meer tastbare winst te maken dan van het in dit gebied meestal poovere winstgevende vischerijbedrijf. Voor de vreemdelingen wordt het verlies, want die zullen de schilderachtige kleedij der Bunschoter vrouwen moeten missen.

Andere specialité's heeft de provincie niet. Alles wat zij is, is zij om de stad heen, iets wat niet alleen door het spoor, land- en waterwegen-net wordt aangewezen, dat altijd weer z'n knooppunt in Utrecht vindt, maar ook door den patriarchalen Domtoren, die een zóó domineerende figuur reeds in vroege tijden was, dat men hem zien en zijn klokken hooren kon in 25 steden en dorpen rondom. Sterker nog: een oudschrijver heeft beweerd, dat men „in een ordinair dag reyse bequamelijck conde komen in de verste van over de sestigh bemuurde steden ende een gansche maent lang yder dagh sig in een bysondere stadt vermaecken ende middaghmael houden conde, sonder nochtans een eenige nachtrust elders te nemen dan binnen Utrecht.“

Zoo heeft deze moederkip haar vleugelen in der eeuwen loop uitgespreid gehouden over haar provinciale kiekens, en dat doet zij nog. U moet maar eens zien ter plaatse waar de autobussen naar heel de provincie aan- en afrijden; een zuiver beeld van die verhouding.

De bevolking der stad, die in een eeuw tijds vijfvoudig is, heeft het eigenaardig gerief van buitengewoon veel ziekenhuizen. Wel geteld zijn er tien en met het Homoeopatisch Ziekenhuis even buiten de grens mee, elf. Natuurlijk houdt dit ook verband met de aanwezigheid der Universiteit, die door de opening der Indologische faculteit de stralen van haar zinnebeeldige „Zonne“ uitzendt tot in het verre Insulinde.

In het volgend artikel hoop ik u theerandjes te presenteren.

Singel met Gemeentehuis te Amersfoort. Deze stad aan de Eem, is een der zeer oude steden uit de provincie Utrecht.

